

4. Richynskiy A. V. Problemy ukrainskoi relihiinoi svidomosti / A. V. Richynskiy; [uporiad. A. Kolodnyi, O. Sahan]. – [3-ie vyd.]. – Ternopil: Ukrmedknyha, 2002. – 448 s.
5. Rumiantsev O. K. Retrospektyvnoe y perspektyvnoe tselepolahanye v kulture / O. K. Rumiantsev // Postyzhene kulture: Ezhehodnyk / [otv. red. O. K. Rumiantsev]. – M. : Ros. yn-t kulturolohyy. – 2000. – Vyp. 10. – S. 51–56.
6. Sytnyk P. K. Problemy formuvannia natsionalnoi samosvidomosti v Ukraini: [monohrafiia] / P. K. Sytnyk, A. P. Derbak. – K.: NISD, 2004. – 226 s.
7. Sovremennyy slovar ynostrannykh slov. – SPb. : Duэт. – 1994. – 752 s.
8. Teoretycheskaia kulturolohyia / [Otv. red. Rumiantsev O.K.]. – M. : Akademycheskyi proekt; Ekaterynoburh: Delovaia knyha; RYK, 2005. – 624 s. (Seriia «Энсыклопедыя kulturo-lohyy»).
9. Filosofskiy entsyklopedychniy slovnyk / [nauk. red. L. V. Ozadovska, N. P. Polishchuk]. – K. : Abrys, 2002. – 741 s.
10. Mead G. H. Mind, Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist / G. H. Mead; [edited by Charles W. Morris]. – Chicago: University of Chicago Press, 1934. – 380 p.

УДК 130. 2

***Кодьєва Олена Петрівна,**
доктор культурології, професор кафедри філософії
і соціально-гуманітарних дисциплін
Київського університету права НАН України,*

ІРОНІЯ ЯК АКТУАЛЬНА ЕСТЕТИЧНА ПРОБЛЕМА

У статті йдеться про те, що дослідження категорії іронії становить актуальну естетичну проблему. Суть проблеми – у протиріччі між традиційним розумінням іронії як прояву комічного, яке є модифікацією категорії прекрасного, і розповсюдженим неконструктивним розумінням іронії як суцільного заперечення. Вирішення проблеми має не лише академічне, а й велике суспільне значення.

Ключові слова: іронія, естетична проблема, прекрасне, ідеал, симулякр, естетичне почуття, відповідальність митця.

***Кодьєва Елена Петровна,**
доктор культурологии, профессор кафедры философии
и социально-гуманитарных дисциплин
Киевского университета права НАН Украины*

ИРОНИЯ КАК АКТУАЛЬНАЯ ЭСТЕТИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

В статье идет речь о том, что исследование категории иронии представляет собой актуальную эстетическую проблему. Суть проблемы – в противоречии между традиционным пониманием иронии как проявления комического, которое является модификацией категории прекрасного, и бытующим неконструктивным пониманием иронии как абсолютного отрицания. Решение проблемы имеет не только академическое, но и большое общественное значение.

Ключевые слова: ирония, эстетическая проблема, прекрасное, идеал, симулякр, эстетическое чувство, ответственность художника.

Kodyeva Helena,
Doctor of culturology, professor of the chair of philosophy,
social and humanitarian branches of science of
Kyiv university of law of the National Academy of Sciences of Ukraine

IRONY AS AN ACTUAL AESTHETIC PROBLEM

The article deals with the research of irony as an actual aesthetic problem. The problem consists in the following. There is the opposition between the traditional understanding of irony as a form of the comic (modification of the beautiful) and usual unconstructive understanding of irony as an absolute negation. The solution of the problem is of great importance – not only academic but social as well.

Key words: irony, aesthetic problem, the beautiful, ideal, simulacrum, aesthetic sense, responsibility of artist.

У сучасному житті – у побуті, суспільно-політичній, моральній, естетичній, художній сферах – гостре знаряддя іронії посідає вельми помітне місце. За своєю сутністю і творчим потенціалом іронія – це органон конструктивної критики. Проте сьогодні іронія все частіше – через руйнування здорової ментальності – руйнує культурні здобутки, плідні ідеї тощо, адже вона стала складником буденної свідомості (що включає і творчість деяких митців), яка далеко не завжди замислюється над мірою і доречністю застосування іронії, над культурними наслідками «іронічної руйнації». Постає складна теоретична проблема естетики, оскільки поняття іронії входить до наукового апарату цієї науки. Проблема актуальна – вона не є винятково академічною: напруга сучасного життя вивела її в широку практику, там вона вирує у стихії буття і вкрай потребує нового наукового осмислення, і далі – прояснення людських життєвих дороговказів.

Отже, актуальну естетичну проблему можна сформулювати так. Склалося протиріччя між, з одного боку, чітким визначенням поняття іронії в естетиці як прояву комічного, яке є модифікацією категорії прекрасного, і, з іншого боку, – розумінням іронії, яке великою мірою склалося стихійно і виходить за межі зазначеного змісту, нерідко являючи собою руйнацію заради руйнації, у кращому разі – заперечення у вигляді ігрового прикидання. Зайве й говорити, яким важливим є вирішення цієї проблеми.

Мета цієї статті: виявити можливі напрямки вирішення зазначеної естетичної проблеми.

Завдання статті: зробити необхідний огляд літератури з цієї проблеми; проаналізувати приклади художньої діяльності в аспекті застосування іронії, продемонструвавши їхню естетичну оцінку під кутом зору вирішення проблеми.

Огляд літератури зі заявленої теми свідчить, перш за все, про те, що дослідники звичайно беруть до уваги як вихідний момент етимологію грецького слова «іронія», що перекладається як «удавання», «прикидання». І як би м не розгортали такий зміст, надаючи іронії те чи інше визначення, її приховане жа-

ло необхідно має виконувати своє покликання цілком реально: уражати об'єкт, на який спрямоване, уражати тонко, але відчутно, до глибинної сутності, навіть до порушення цілісності об'єкта іронії, але заради краси й добра. То ж гостре і підступне знаряддя іронії вимагає обережності, високої естетичної і загальної культури, розвиненого почуття міри в того, хто береться його використовувати.

Серед численних досліджень іронії хочеться відзначити головно праці нинішнього 21-го століття. Так, звертає на себе увагу блискуче есе А. Л. Богачова «Цинічний сміх», де йдеться про так зване чисте або «однобоке» заперечення, яке позбавлене конструктивної мети, ідеалу розвитку. Автор виявляє прямий зв'язок між однобоким запереченням, що нерідко іменується іронією (а точніше, її сурогатом), і цинізмом [2]. Погляд на іронію як на складну категорію естетики, що стала в наш час однією зі світоглядно визначальних, висловлює у своїй статті Н. Б. Архімович. «Іронія, – пише автор, – особливо яскраво виявляється лише в період різких соціально-політичних перетворень суспільства, що сприяють формуванню нового світогляду [1, 184]». Можна посперечатися з необхідністю застосування слова «лише» в цьому реченні, однак, головне те, що автор закликає звернути увагу на вкрай важливу ідеологічну роль даної категорії. Не можна не відзначити фундаментальну працю С. В. Бондар, де зокрема стверджується: «Іронічне ставлення є спроба... перетворити, змінити буття. Це... утвердження принципу, що саме в особистості закладені основи добра, справедливості, істини і краси [4, 10]». Такі твердження важливі з погляду розуміння стратегічної мети іронії. Аналогічні ідеї висловлені у підручнику «Естетика» за загальною редакцією Л. Т. Левчук. Іронія, як зазначають автори підручника, «є знаряддям подолання недоліків у людині та соціальних процесах, руйнації хибних ілюзій людей про себе, засобом утвердження торжества ідеалу через заперечення старого, віджилого [6, 98]». Приділяє увагу іронії «Енциклопедія постмодернізму» за редакцією Ч. Вінквіста та В.Тейлора. Як відомо, іронія притаманна постмодернізму, це «ключовий троп постмодерної культури», – відзначає Т. Бодуен [3, 69]. Тож цікаво пильніше придивитись до тлумачення іронії в цьому виданні. Так, «Енциклопедія...» наводить думку Т. Бодуена про те, що «хоч іронію часто розуміють... як суто негативне ставлення до світу, вона не обов'язково є (або не тільки є) простим позуванням. Іронія руйнує нібито самоочевидне значення висловлювання, ідеї або образу й очищує цей образ від того, що він, як вважалося, містив у собі [3, 69]». Як бачимо, це досить слушне розуміння справжніх завдань іронії ученим, який визнає не лише позитивну роль іронії, а й, так би мовити, неопозитивну, нейтральну. Останню Т. Бодуен цілком імовірно розуміє як невинне позування, тобто як гру. На нашу думку, добре, якщо гра залишиться грою, не загрожуючи руйнуванням позитивних начал. Про можливість перетворення іронії на сурогат, що руйнує заради руйнації, західний дослідник не згадує.

Як певний підсумок огляду знакових робіт стосовно іронії відзначимо існування на сьогодні двох важливих для нашої теми напрямів в естетичній думці. Перше представляє відстоювання високих ідей, ідеалів прекрасного і доброго з досить виражених раціоналістичних позицій. Друге є більш зниженим, у чомусь більш чуттевим, навіть «ігровим». Вони значною мірою протилежні.

Перший, парадигмальний, напрям має глибоке коріння, усталену традицію. Другий, на нашу думку, належить до нової парадигми, що складається. Про формування нової парадигми в гуманітаристиці – про актуалізацію проблеми «незацікавленої насолоди» як сутності естетичного почуття, про зростання уваги до почуттєвості на відміну від нерідко гіпертрофованої раціоналістичності в розумінні естетичних почуттів як почуттів-теоретиків, про інтерес до «низової естетики» (дотику, нюху, смаку) пише Т. О. Кривошея у своїй монографії [5]. Обидва теоретичні напрями варто мати на увазі під час критичного аналізу в цій статті низки творів мистецтва і художньої діяльності, які проілюструють, у чому полягає проблема іронії в естетиці.

Отже, проаналізуємо деякі приклади. Перед тим зауважимо, що не всі твори належать до мистецтва у його традиційному розумінні, тобто як відтворення ідеалу прекрасного. У сучасній творчості спостерігаємо відхід від цієї настанови у бік вираження певних ідей, не обов'язково пов'язаних із прекрасним. У такому разі ці твори здається доцільним зараховувати до поняття «художня діяльність». Проте, до кожного твору критичний підхід має бути конкретним і неупередженим. Визначити міру співвідношення позитивної і нейтральної сторін іронії в художніх творах так, щоб фіксація заперечення не обернулася печаткою знищення художнього образу, – справа, звичайно, і критики, але, у першу чергу, митця – його відповідальності, його естетичного смаку, почуття міри і, врешті-решт, філософського розуміння стратегії прогресивного людства – прийняття всезагальної гармонії.

Звернемось одразу до знакового прикладу викривлення сутнісного змісту поняття іронії – до «фотографічних проєктів» сучасного відомого українського митця (з етичних міркувань не будемо вказувати автора і назв його творів). Митець «сміливо» (аби не сказати більше) перетворює звичайне, буденне і жахливе на страхітливе, brutальне, зловтішне, недоречне і, урешті-решт, низьке. Принципова художницька позиція митця: показати життя як фарс (без очевидного заперечення заради кращого) і засвідчити це якомога наочніше. Тому й замінює звичне знаряддя творчості художника – мольберт і фарби – на фотоапарат. Утім, здається, є й більш важлива причина того, чому саме фотографія замінила живопис. І не має особливого значення, усвідомлював це художник чи лише відчував. Відповідь, на наш погляд, така: традиційне, без посередництва сучасних технічних засобів, образотворче мистецтво, удавшись до засобів руйнації, неминуче звинуватило б у знищенні художнього образу самого митця власною персоною. Фотографія ж як технічний об'єктивувальний засіб, посідаючи місце між суб'єктом і об'єктом творчості, ніби створює автору алібі у справі деформації образу і уникнення відповідальності за це.

Автор відстоює ту позицію, що картина має бути створена зовсім не заради краси, а лише нести ідею та ступінь свободи. На наш же погляд, коли краса свободі протистоїть, остання стає свавіллям, і ось тут проявляється сурогатна іронія – без ствердження позитивного, загальнолюдського, така, що веде до цинічного.

Утім, опишемо коротко згадувані «фотографічні проєкти». Перший проєкт. На тлі похоронної процесії зухвало позують дві дівчини-моделі, демонструючи дорогий модний одяг. Коментар самого автора: показується соціальна драма

байдужості багатих до всіх інших. Але заперечимо: замість цієї ідеї прочитується байдужість до всіх інших самого автора, який сам же і свідчив про обурення цією сценою людей, які прийшли на похорон. Другий проект. Чорні від вугільного пилу шахтарі в балетних пачках стоять перед фотокамерою в темряві забою. Реальні стомлені люди, вони щойно йшли на можливу смерть, навряд чи їм до розмірковувань про відповідальність того, хто і як їх фотографував та й люди вони прості, далекі від «художніх експериментів». Коментар автора: він зіставляє дві речі, які уособлювали радянську систему – шахтарів і балет. Третій проект. Зроблено «натюрморти» (у прямому розумінні «мертвої натури», якщо перекласти з французької,) жакливо сказати, з мертвих людей, сфотографованих у моргу. Їх посадив автор так, ніби вони займаються якимись справами. Коментар художника: світ мертвих існує. Коментар критика завий...

Якщо б усі ці ідеї були висловлені самі по собі, без зазначеного конкретного втілення, вони були б можливі, але не в даному випадку. У зазначених творах – не іронія як категорія естетики; такі твори неможливо оцінювати з традиційної позиції «незацікавленої насолоди» глядача чи критика. Це не є і невинний ігровий хід художника-новатора. Чи не є дані твори вираженням руйнації людської особистості – причому всіх учасників творчого процесу: автора, моделей, реципієнтів? І включаються тут при оцінці творів інші почуття – позаестетичні.

Для контрасту розглянемо зовсім інший твір – справжній твір високого мистецтва, твір з іншої епохи. Він ілюструє зазначену вище думку Н. Б. Архімович про яскравий прояв іронії в період різких соціально-політичних перетворень суспільства. Ідеться про малюнок «Солдатушки, бравы ребятушки, Где же ваша слава?» видатного художника, вихованця Київської рисувальної школи М. Мурашка В. О. Серова. Усю гіркоту іронії художник спрямував у бік російської армії, яка виступила проти власного народу у подіях 1905 року. Носієм іронії тут виступає сама віртуозна майстерність Сероварисувальника, органічно пов'язана з особистістю, інтелігентністю художника, свідченням чого є його витончене почуття міри, естетичний смак. Так, характерним у даному аспекті є зображення військового на коні в самому центрі композиції. Це командир загону козаків, які починають атаку на мирних демонстрантів. Кінь, що підвівся на диби, вершник в ефектному ракурсі, виразно переданий рух, його перший порив... Однак, це аж ніяк не аналогія відомого піднесеного образу – класично вдалого вирішення кінної статуї – «Мідного вершника» (пам'ятника Петру 1 скульптора Фальконе у Санкт-Петербурзі). Придивімося: різкі лінії малюнка створюють враження поламаних ніг коня, майже вертикально піднята рука командира зі шашкою впирається у верхній горизонтальний зріз малюнка, чим створює враження підвішеності замість піднесеності, карикатурності замість величчя. Тонкої іронії сповнені і фігури рядових козаків на першому плані малюнка. Вони нібито зображені без перебільшень і викривлень і водночас не можуть не викликати у глядача (хоча, можливо, винятково на рівні підсвідомості) реакції заперечення таких образів, адже художник утворив певне річище, яке детермінує процес сприйняття. Дійсно, усі без винятку постаті «перекреслені» різкими лініями зброї, яка висить за спиною кожного з

нападників; в останніх немає облич, немає й голів – самі лише кашкети, а ще є символ – рука, яка, як брутальне знаряддя, стирчить, дратуючи очі, готова шалено рубати.

Отже, серовська іронія, виконуючи своє специфічне призначення – уражати до межі, за якою починається руйнування об'єкту, – зберігає притому гармонію: форми твору з його змістом, художника – із високими ідеалами людського суспільства. Іронія В. О. Серова цілком узгоджується з естетичним принципом «незацікавленої насолоди», адже ми милуємось художніми засобами в їхній єдності зі змістом твору, розуміючи, що маємо справу з мистецтвом, а не реальним життям. Однак активно задіяні і наші відчуття, ми щиро співчуваємо народу і переживаємо духовне очищення – катарсис.

Однак повернемося в сучасність. Розглянемо становище в художній творчості, що перебуває у сфері впливу постмодернізму, де іронія – скрізь. Проаналізуємо приклад, що вказує на позитивний потенціал іронії, на конструктивне вирішення естетичних проблем. За приклад може слугувати, скажімо, творчість харківського живописця О. Жолудя. Варто зауважити, що на творчість художника великий вплив мало не стільки постмодерністичне, скільки народне мистецтво. Саме воно з його сутнісними рисами оптимізму і життєдайності тримає іронію в необхідних межах, не дає глибоко проникнути в роботи художника іронічній корозії, тобто однобокому, самовдоволеному негативізму. Так, уявімо собі картину під назвою «Емансипація» – строкату і барвисту, із мерехтливими сполохами яскраво-червоного кольору серед блакитних, білих та чорних плям тла – постмодерністична калейдоскопічність спостерігається в багатьох картинах майстра. Придивившись до такої дивовижної каруселі розірваних, криволінійних форм, помічаєш, що змальовано пишнотілих молодих жінок із ляльковими обличчями. Вилізши на плечі одна одній, переможно підвівши руки («Ось ми які!» – ніби свідчать вони), жінки утворили щось подібне до ялинки чи башти. А між їхніми тілами витріщилися на глядача з такими ж, як у жінок, обличчями чорні коти, стирчать чайники, карнавальні маски і таке інше. Уся змальована група оточена сходами, що означають намагання дертися на суспільні верхи. Іронія тут конструктивна й прийнятна: на думку О. Жолудя, жіноча привабливість існує не для кар'єри і не потребує емансипації. Проте іронія художника не перекреслює ані жіночої краси, ані значущості жінки в суспільстві: роль іронії тут досить скромна – бути засобом висловлення особистого погляду митця на певну суспільно-політичну та моральну проблему. Оцінюючи позитивно іронічний аспект творчості О. Жолудя, усе ж не скажемо, що іронія в нього витончена, рафінована. Проте саме ті риси, яких, на наш погляд, немає в іронії О. Жолудя, надають їй характерних рис і викликають естетичну насолоду, яка містить і інтелектуальне, і яскраве чуттєве задоволення від людської краси, теплоти і дотепності. Іронія О. Жолудя містить і той властивий постмодернізму ігровий момент, який не руйнує зловтішно фундаментальних підвалин життя, не знищує культурних здобутків, а глузує з безглузлого коловороту бажань, руйнує і відбудовує, відбудовує і знову руйнує...

І нарешті, слід звернутися до такого характерного для сучасного буття прояву художньої діяльності, як флеш-моб. У вільному перекладі з англійської цей вислів означає «несподіване стовпотворіння». Невинне на перший погляд явище постмодерністичного сенсу, на горизонті якого, на наш погляд, маячить вже не дуже безневинне явище – симулякр. Флеш-моб – це явно ігрова дія, у якій бере участь велика кількість людей. Більшість із них явно іронізує щодо власних дій, але так чи інакше уявляє їхню мету. Однак, у величезному натовпі (а таким не просто керувати) не може не бути й таких, хто чіткої мети не бачить, а то й не цікавиться нею, просто вписуючись у натовп і бездумно повторюючи його дії. Флеш-моб – це вельми своєрідний соціальний перформанс. Звичайно конкретного автора дійства не видно. Авторство визнається за зовнішнім безіменним організатором. Зібрання натовпу з декількох сотень людей організується через Інтернет, наприклад, електронною поштою. Умови поведінки учасників акції флеш-моб завжди гранично нормовані. Увесь натовп з'являється в певному людному місці і синхронно виконує короткочасні безцільні дії, як от: аплодування, фотографування, скандування речівок тощо. Ось тут і проявляється симулякр – дія без мети (для великої кількості учасників), знак без денотату (тобто без значення, без об'єкту, який відображується, без мети). Виникає запитання: чи не веде практикування флеш-мобу до зомбування людей з усіма непередбачуваними наслідками?

При цьому заради справедливості слід зазначити, що у флеш-мобі є і позитивний бік – той, що є в будь-якій грі, що здатний культивувати почуття єдності, тілесної причетності, безпосередньої зацікавленої участі і насолоди. Зазначене вище теоретичне спрямування естетики до «низової» почуттєвості може знайти у флеш-мобі як сучасному естетично-художньому явищі великий простір для дослідження.

Дослідження вповноважує до таких висновків.

1. Вирішення зазначеної наукової проблеми, на наш погляд, має іти за напрямками, які синтезують зміст парадигми, що існує, тобто здійснення естетичної оцінки з позицій ідеалу прекрасного і «незацікавленої насолоди» (у розумінні визнання естетичної дистанції і естетичних почуттів-теоретиків) і зміст парадигми, що формується, тобто використання естетичної оцінки з урахуванням ролі ігрового начала, особистісної причетності, із залученням «низових» почуттів дотику, нюху, смаку.

2. Оскільки категорія іронії є складною за змістом, її естетична оцінка має бути комплексною, не однобічною; до кожного твору мистецтва чи художньої діяльності варто застосовувати конкретний методологічний підхід.

3. Категорія іронії є однією з естетично і суспільно значущих, від її змістовного наповнення залежить формування менталітету людини, тому її теоретичному дослідженню слід приділяти значну увагу.

Література

1. Ахрїмович Н. Б. Еволюція романтичної іронії у творчості Е. – Т. – А. Гофмана / Н. Б. Ахрїмович // Актуальні філософські та культурологічні проблеми : Зб. наук. праць. – Вип. 10. – К., КНЛУ. – 2002. – С. 183 – 188.

2. Богачев А. Л. Циничний смех / А. Л. Богачев // Феноменологія: рецепція у Східній Європі: Щорічник, 2000 / Укр.. феноменом. т-во при Укр.. філос. фонді; Відп. ред. А. Л. Богачев. – К.: Тандем, 2001. – С. 163 – 168.

3. Бодуен Т. Віртуальна віра / Т. Бодуен // Енциклопедія постмодернізму / під ред. Ч. Е. Вінквіст, В. Е. Тейлор; пер. з англ. В. Шовкуна. – К.: В-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – С. 68 – 70.

4. Бондар С. В. Інтерпретація як реконструкція смислового змісту тексту (філософсько-естетичний аналіз): автореф. дис... канд. філос. наук : 08. 00. 04 / С. В. Бондар; КГУ ім. Т. Г. Шевченка. – К.; – 2003. – 15 с.

5. Кривошея Т. О. Естетичне виховання в сучасному культуротворчому процесі / Т. О. Кривошея. – К.: СКВП, 2013. – 272 с.

6. Левчук Л. Т. Естетика : підручник / Л. Т. Левчук, В. І. Панченко, О. І. Оніщенко, Д. Ю. Кучерюк. – К.: Вища шк., 2005. – 431 с.

References

1. Ahrimovych N. B. Evolutsiya romantychnoyi ironiyi u tvorchosti E. – T. – A. Gofmana / N. B. Ahrimovych // actual'ni filosofs'kit a kulturologichni problemy: Zb. nauk. Prats'. – Vyp. 10. – K., KNLU. – 2002. – S. 183 – 188.

2. Bohachev A. L. Tsynichnyi smeh / A. L. Bohachev // Fenomenologiya: retsepsiya u Shidniy Yevropi: Shchorichnyk, 2000 / Ukr. fenomem. t-vo pry Ukr. filos. fondi; Vidp red. A. L. Bohachev. – K.: Tandem, 2001. – S. 163 – 168.

3. Boduen T. Virtual'na gra / T. Boduen // Entsyklopediya postmodernizmu / za red. Ch. E. Vinkvist, V. E. Teylor; per. z angl. B. Shovkuna. – K.: V-vo Solomiyi Pavlychko «Osnovy», 2003. – S. 68 – 70.

4. Bondar S. V. Interpretatsiya yak rekonstrukts'ya smyslovogo zmistu tekstu (filosofs'ko-estetychnyi analiz): avtoref. dys... kand. filos. nauk: 08. 00. 04 / S. V. Bondar; KGU im. T. G. Shevchtnka. – K.; – 2003. – 15 s.

5. Kryvosheya T. O. Estetychne vehovann'a v suchasnomu kulturotvorchomu protsesi / T. O. Kryvosheya. – K.: SKVPP, 2013. – 272 s.

6. Levchuk L. T. Estetyka: pidruchnyk / L. T. Levchuk, V. I. Panchtnko, O. I. Onishchenko, D. Yu. Kucher'uk. – K.: Vyshcha shk., 2005. – 431 s.

УДК 008:379.8

*Петрова Ірина Владиславівна,
доктор культурології, доцент,
професор кафедри культурології
Київського національного університету культури і мистецтв
petrovai@voliacable.com*

КУЛЬТУРА ДОЗВІЛЛЯ: ПОСТКЛАСИЧНІ ТЕОРЕТИЧНІ РЕФЛЕКСІЇ

У статті обґрунтовуються процеси співвідношення праці й дозвілля, ідейно-змістового наповнення дозвілля, дозвілля як показника соціального престижу й культурного розвитку людини, що розроблялися філософами, соціологами, економістами ХІХ ст. Аналізується екстраполяція на сферу дозвілля таких цінностей, як працьовитість, розсудливість, раціональність, що зумовила зародження прагматичного підходу до оцінювання дозвіллевої поведінки людини.

Ключові слова: дозвілля, праця, прагматизм, раціональність, суспільний обов'язок.